

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ЩОДО ОЦІНКИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ СКЛАДОВОЇ В АГРАРНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

В. П. Якобчук,
кандидат економічних наук, професор,
yakobchuk57@mail.ru,
Н.С. Пугачова,
аспірант,
Житомирський національний агроєкологічний університет

Досліджено теоретико-методологічні основи розробки Методики розрахунку рівня аграрної безпеки України. Обґрунтовано необхідність ідентифікації в Методиці розрахунку рівня аграрної безпеки інтелектуальної складової.

Ключові слова: аграрна безпека, інтелектуальна складова, індекс глобальної конкурентоспроможності, методика розрахунку.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень. Аграрна безпека країни це основна складова національної безпеки, вона відіграє вирішальну роль у забезпеченні сталого соціально-економічного розвитку аграрного сектору економіки, сприяє збалансуванню економічної, соціальної та екологічної компонент функціонування агроєкономічних систем, є основою глобальної конкурентоспроможності галузі в умовах невизначеності та ризиків зовнішнього та внутрішнього середовища. Аграрна безпека це запорука балансу основних макроекономічних пропорцій та фундамент для узгодження інтересів господарюючих суб'єктів, держави та громад. В наших попередніх дослідженнях було зроблено акценти, що «...агроєкономічна система це

органічна, цілісна та динамічна єдність простих та складних виробничо-господарських одиниць та їх сукупностей, які поряд із своєю виробничою функцією виконують ряд специфічних, але не менш важливих соціальних та екологічних функцій, утворюючи розгалужену та багаторівневу структуру, яка має властивості як стійкості, так і мінливості» [1, с. 353].

Вище зазначений дуалізм розвитку агроекономічних систем з урахуванням динамічних еволюційних змін у глобальному просторі, збільшення ступеня відкритості аграрної економіки та рівня її інтелектуалізації [2], зумовлюють необхідність розробки найбільш ефективних методик розрахунку ступеня аграрної безпеки, що в свою чергу дасть можливість виявити загрози аграрним інтересам країни та розробити запобіжні заходи підвищення стійкості та збалансованості соціально-економічних систем в цілому.

Питання методичних засад економічної безпеки країни було висвітлено в працях вітчизняних вчених І. Губаревої, Т. Сак, О. Тимошенко, А. Пілько, Н. Савчука, З. Варналія. Оцінці соціально-економічних трансформацій та еволюційних змін аграрної сфери було присвячено роботи ряду українських та зарубіжних економістів-аграріїв В. Андрійчука, І. Буздадова, В. Власова, В. Галушко, П. Гайдуцького, В. Гейця, О. Гудзинського, Р. Гомерова, М. Дем'яненка, А. Діброви, Т. Жослінга, Й. Завадського, Б. Кваснюка, С. Кваші, О. Крисального, І. Лукінова, Ю. Лупенка, М. Маліка, О. Могильного, Б. Пасхавера, П. Саблука, О. Скидана, В. Юрчишина. Процеси інтелектуальних змін суспільного життя та інноваційного розвитку висвітлено видатними економістами, філософами, істориками В. Вернадським, Д. Беллом, Дж. Б'юкененом, В. Іноземцевим, І. Пригожиним, Й. Шумпетером, К. Фріменом,

Ф. Фукуямою та ін. [3, с. 206]. Але в науковій літературі практично не висвітлено питання методики дослідження інтелектуальної компоненти в структурі аграрної безпеки України.

Мета та методика дослідження. Метою статті є обґрунтування основних методичних засад щодо оцінки інтелектуальної складової в аграрній безпеці України в умовах посилення глобальної конкуренції та ступеня інтелектуалізації світової економіки. Для реалізації поставленої мети було використано ряд загальнонаукових методів пізнання, зокрема синергетичні, еволюційні, інституційні та міждисциплінарний підхід.

Результати досліджень. Більшість фахівців в галузі економічної безпеки погоджуються, що «економічна безпека – це сукупність умов, за яких зберігається здатність країни підтримувати конкурентоспроможність економіки, ефективно захищати національні економічні інтереси та протистояти зовнішнім економічним загрозам, повністю використовувати конкурентні переваги в міжнародному поділі праці» [4, с. 366]. З іншого боку, провідний вчений Майкл Портер економічну безпеку характеризує як забезпечення державою «власним громадянам досить високого рівня життя. Здатність держави це зробити залежить не від якогось аморфного терміну «конкурентоспроможність», а від того наскільки продуктивно використовуються національні ресурси – праця та капітал» [5, с. 24].

Виходячи з даного положення та аналізуючи агроекономічні системи, ми прийшли до висновку, що безпечними для людини та довкілля вони можуть бути тільки за умови органічного поєднання економічної, продовольчої, соціальної, екологічної та інтелектуальної функцій та при раціональному використанні всіх видів ресурсів – земля, праця, капітал, підприємницька здатність,

інтелект, інформація. Більшість країн для оцінки економічної складової використовують рейтинг глобальної конкурентоспроможності, ми в попередніх дослідженнях представляли розрахунки аграрної безпеки за даним рейтингом за 12 параметрами [6, с. 21]. Статистичні дані свідчать, що в 2016 році Україна опустилась в даному рейтингу на три позиції.

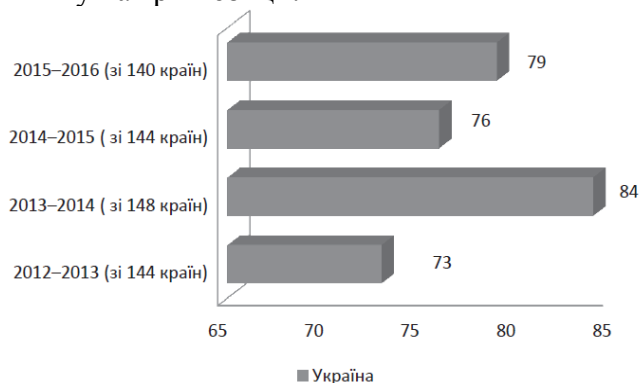

Рис. 1. Рейтинг України згідно з індексом глобальної конкурентоспроможності країн

Джерело: [7, с. 72]

Характерним є те, що, якщо за першими двома субіндексами («основні вимоги», «підсилювачі продуктивності») Україна втратила позиції, то за субіндексом «інновації та фактори вдосконалення» – покращила позиції на 20 пунктів. Вище наведена методика, також, може бути застосована для визначення ступеня економічної безпеки аграрного сектора економіки України. Але офіційно в Україні застосовуються Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України відповідно до наказу Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 9 жовтня 2013 року № 1277 [8]. В цій методиці є дев'ять складових економічної безпеки: виробнича, демографічна, енергетична, зовнішньоекономічна, макроекономічна, продовольча,

інвестиційно-економічна, соціальна, фінансова.

Наведені показники Методичних рекомендацій розроблені з врахуванням міжнародної Методики за індексом глобальної конкурентоспроможності. Вона включає показники стану інституцій, інфраструктури, макроекономічного середовища, охорони здоров'я, початкової, вищої та професійної освіти, ефективності ринку праці, товарів, фінансів, технологічної готовності, відповідності бізнесу сучасним вимогам, інновації. Як видно з переліку, основна частина показників прямо або опосередковано відображає зміни в інтелектуальному середовищі суспільства та інституціях інтелектуальної власності.

Наші дослідження показали, що до переліку індикаторів та джерел вхідної інформації в розрахунок аграрної безпеки країни потрібно залучити, крім критеріїв суто економічних, інтелектуальну та екологічну складову. Щодо інтелектуальної компоненти, то в розділі «виробнича безпека» доцільним було б до діючих індикаторів ввести показники: середнє співвідношення валової доданої вартості (ВДВ) галузі з ВДВ від використання нематеріальних активів; ступінь заміщення основних засобів галузі високо технологічним обладнанням. В структурі енергетичної безпеки аграрного сектору інтелектуальна складова може бути визначена індикатором, що визначає частку інвестицій в альтернативні, відновлювальні технології енергетичного комплексу агросфери. Важливою компонентою аграрної безпеки є зовнішньоекономічна, ступінь інтелектуалізації якої можна відобразити через коефіцієнт покриття високотехнологічним аграрним експортом імпорту, визначенням питомої ваги наукоємних товарів в структурі експорту та імпорту, через показник зміни питомої ваги сировинного та низького ступеня переробки аграрного

експорту.

Особливої корекції в напрямку виокремлення інтелектуальної складової в аграрній безпеці потребують індикатори інвестиційно-інноваційної безпеки. Так, ми вважаємо за доцільне до переліку показників ввести: кількість зареєстрованих об'єктів права інтелектуальної власності, об'єктів патентного права, засобів індивідуалізації, кількості ліцензійних угод, заключених в агросекторі протягом звітного періоду, кількості спеціалістів з науковим ступенем, кількості захищених дисертацій, обсягу бюджетних коштів, виділених в галузі на науково-дослідну та освітню сфери, а також ввести показники розвитку інтелектуальної інфраструктури та інтелектуального бізнесу.

Висновки та пропозиції. Проведене дослідження показало необхідність розробки методики розрахунку рівня аграрної безпеки України. Дана методика, на нашу думку, повинна поєднувати елементи «Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» від 9 жовтня 2013 року № 1277, що найкраще враховують специфіку українського аграрного сектору з уніфікованою для всіх країн світу Методикою за індексом глобальної конкурентоспроможності. Таке поєднання створить основу для ідентифікації інтелектуальної складової в методиці розрахунку аграрної безпеки, дасть можливість аграрному сектору уникнути внутрішніх і зовнішніх загроз, підвищить ступінь інтелектуалізації аграрної сфери, зробить агросоціум більш креативним.

Список використаних джерел

1. Якобчук В. П. Аграрна безпека: стратегічний напрям розвитку національної економіки / В. П. Якобчук // Зб. наук. пр. Таврійського держ. агротехнол. ун-ту. – 2013. – №2 (22), т. 4 (економічні науки). – С. 352–358.
2. Литвинчук І. Л. Осмислення інтелектуалізації

аграрної економіки кризь призму методології синергетики / І. Л. Литвинчук // Наук. вісник Хмельницького нац. ун-ту. Сер. Економічні науки. – Хмельницький, 2015. – № 5, т. 1. – С. 203–205.

3. Якобчук В. П. Інтелектуалізація аграрної економіки в контексті національної безпеки / В. П. Якобчук // Інтелектуальна економіка: глобальні тенденції та національні перспективи : матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. з міжнар. участю, 15 трав. 2015 р. – Житомир : ЖНАЕУ, 2015. – С. 206–212.

4. Система економічної безпеки держави / за заг. ред. д-ра. екон. наук проф. А.І. Сухорукова / Національний інститут проблем міжнародної безпеки при РНБО України. – К.: ВД «Стилос», 2009. – 685 с.

5. Портер М. Международная конкуренция / М. Портер; пер. с англ. – М.: Международные отношения, 1993. – 896 с.

6. Якобчук В. П. Проблеми забезпечення глобальної конкурентоспроможності агроекономічних систем / В. П. Якобчук // Матер. II Міжнар. наук.-практ. форуму «New economics» «Теорія та практика реформування економічних систем» (1-10 лис. 2015, м. Краків, Польща). – К.: Вид-во «ЦУЛ». – 2015. – С. 20–22.

7. Вареник В. М. Аналіз методик розрахунку економічної безпеки України / В. М. Вареник // Академічний огляд. – 2016. – № 1 (44). – С. 70–79.

8. Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» від 9 жовтня 2013 року № 1277 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm.